

Oponentský posudek na disertační práci

Mgr. Jiří Ján, předkládá na Evangelické teologické fakultě Univerzity Karlovy, katedře církevních dějin (studijní obor historická teologie a teologie náboženství) v akademickém roce 2008/2009 disertační práci s názvem *Kristus a spása člověka v teologii sv. Hilaria z Poitiers*.

Práce je rozvržena do dvou bohatě členěných částí. Předchází stručné uvedení do života a díla Hilariova. Bez významu není ani předmluva, v níž doktorand stručně shrnul hilariovské bádání a upozorňuje na důležité studie.

Část první je *Kristus a spása člověka podle Komentáře* se věnuje christologické a soteriologické nauce v díle Commentarius in evangelium Matthaei. Vychází z edice Doignonovy v Sources chrétiennes a využívá také výsledky jeho bádání uvedené v úvodu k této edici a v další Doignonově studii *Hilaire de Poitiers avant l'exil: recherche sur la naissance, l'enseignement et l'épreuve d'une foi épiscopale en Gaule au milieu du IV siècle (1971)*. Komentář si vybral proto, že se mu jeví jako „svědectví o poslední fázi latinské přednicejské teologie“ (s. 13) Cenné v této kapitole je srovnání Hilariova pojetí, jak doktorand ne příliš šťastně překládá narození, s pojetím některých teologů přednicejského období. Nebylo by lépe mluvit o zplození či zrození? Kristovo narození je až moc vázáno na představu Betléma. Srovnání mu ukázalo na různé přístupy v před a po nicejské teologii (vnitřní trojiční vztahy/oikonomia). Oceňuji také, že se doktorand, samozřejmě není první, pokusil odstranit stále se v patrologii opakující předsudek o subordinacionismu některých starověkých autorů včetně Hilaria.

Podobně jako christologii vřazuje Jiří Ján i Hilariovu nauku soteriologickou do kontextu rozvoje této nauky v díle Ireneově a Tertuliánově. Hilarius, který na tuto teologickou tradici navazuje také nechává zaznít tón zbožštění a proměny lidské přirozenosti, jež má počátek v inkarnaci a završí se ve vzkříšení a oslavení. Autor se tu opřel o studie Ivana V. Popova a vede hezký dialog s některými moderními interprety Hilariovy teologie a nesouhlasí s jejich názory o pouze východní tradici o zbožštění. Jánova teze o přímém vlivu Tertulliana na Hilariovu nauku o spáse a zbožštění je zajímavá a při obhajobě by mohl vysvětlit více, co ho k tomuto závěru přivedlo.

Druhá část *Kristus a spása člověka podle De Trinitate* (má christologickou, soteriologickou a pneumatologickou část) je podstatně obsáhlejší. De Trinitate je dílo napsané po Hilariově exilu na Východě a po jeho konfrontaci s arianismem. Tyto zkušenosti, jak autor prokazuje, přinesly určité posuny a zpřesnění v Hilariově teologii zejména v jeho pojetí zplození Syna. Pro hlubší pochopení jsme v práci informováni o *Konceptu narození podle ariánské nauky* (s. 155-168) a poté s nově se utvářející koncepcí Hilariovou. Poměrně obšírně se Jiří Ján věnuje *Oblasti ekonomie* (s. 190-344), probírá v kontextu starověké teologie Hilariovy názory na stvoření, přítomnost Boha ve světě, starozákonní theofanie, fenomén evacuatio, vtělení, jednotu Kristovy osoby a jeho lidskou přirozenost do vzkříšení, s názorem na Kristovu smrt, oslavení ve vzkříšení a subiectio – podřízení všeho Kristu.

Do této „ekonomické“ kapitoly je pak vřazena dlouhá studie o 10. knize De Trinitate a teologická diskuse o jejím pochopení (s. 266-327). Jiří Ján ji označuje za kontroverzní, protože obsahuje nauku o Kristově těle, které sice prošlo bolestí, ale Kristus ji nezakoušel. Tuto nauku hezky představuje. Pak se pouští do diskuse s významnými badateli, nesouhlasí s většinovým názorem, že v této záležitosti Hilarius reaguje na arianismus a domnívá se, že tu reaguje na nauku Fotinovu, biskupa, který byl několika synodami odsouzený za nesprávné pojetí trojiční a christologické nauky (cf. s. 274-278). Svou argumentaci vede logicky, zasvěceně. S badateli diskutuje korektně a odvážně. Chybí mi jen jediné, a to je pro obhajobu dobré téma. Jak ke své tezi o Fotinovi doktorand dospěl? Je to osobní závěr z četby

samotných textů, nebo jej inspiroval některý z řeckých současných teologů? A není klasická interpretace přeci jen obhajitelná? A není přeci jen Hilariovo pojetí silně na hranici ortodoxie, či spíše malinko za ní?

V kapitole *Soteriologie De Trinitate* (s. 358-385) autor ukazuje na větší propracovanost nauky a vlivy východní teologie. Jsou to zejména důrazy na vtělení a jeho dosah ve zbožštění, na neustálý dynamický vrůst, na roli svátostí křtu a eucharistie v procesu zbožštění.

Závěr disertační práce pak tvoří studie o pneumatologii Hilariově v díle *De Trinitate*. Odkud je Duch a jaký je a jaká je jeho služba či působení (*officium*). Jako pravoslavný teolog čte Hilariovy pasáže, které byly katolickými teology považovány za doklady pro nauku *filioque*, ve smyslu nikoli personálním (osoba Ducha), ale ve smyslu ekonomickém (působení Ducha).

Co říci závěrem? Disertační práce mgr. Jiřího Jána je z mnoha hledisek překvapivá. Práci podává pravoslavný teolog na evangelické fakultě a tématem je myšlení latinského starověkého Hilaria z Poitiers. Počin na výsost zajímavý, smysluplná spolupráce, kterou umožňuje patrologie, spolupráce, jež je možná přes všechny možné věroučné, ideové a ideologické bariéry a s touhou vzhlíží (minulost) a vyhlíží (budoucnost) k nerozdělenému křesťanství. Pro mne osobně je to velká radost.

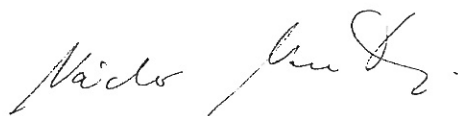
Také pro české prostředí je práce přínosem, protože studie o Hilariovi tu chybí!

Po stránce odborné je práce brilantním uvedením do problematiky, doktorand pracuje s originálními texty a nechává je vyústit do originálních závěrů. Malou pochybnost, uvedenou v textu posudku, snad autor jednoduše zažene.

Líbí se mi také, jak pravoslavná teologie a její interpret dokážou obohatit diskusi a vidění problémů. Četba v optice pravoslaví je pro křesťanskou teologii všech směrů obohacující. Oceňuji také odvážnou diskusi s autoritami, i když si zas až tak nejsem zcela jist tezí o jedině, totiž fotinovské motivaci.

Ani po stránce formální nemám vážnější připomínky a jazyk český je lahodný.

S radostí tedy doporučuji práci k obhajobě. Pokud by se na ETF vyžadoval návrh na hodnocení, pak jednoznačně eminenter.

doc. ThDr. Václav Ventura, Th.D.
12.října 2009